

Nederlandse voorzetsels tussen Duitse en Engelse

Ton van der Wouden
LUCL/Opleiding Nederlands
Universiteit Leiden

Men kent een taal als men de voorzetsels kent (Renkema 2002: 238)

Samenvatting

Van Haeringen (1956) besteedt aandacht aan vrijwel alle traditionele woordsoorten, maar niet aan het voorzetsel. In deze bijdrage probeer ik die lacune goed te maken en beschouw ik de voorzetsels vanuit het perspectief van het Nederlands tussen het Duits en het Engels. Rode draad in mijn bijdrage is de vraag of het voorzetsel een open, dan wel een gesloten categorie is.

Inleiding

In zijn beschouwing over Nederlands tussen Duits en Engels wijdt Van Haeringen (1956) aparte hoofdstukken aan “Het naamwoord” (27 vv., met een aanhangsel over “Het adverbium”), “Voornaamwoorden” (40 vv.), “Telwoorden” (46 vv.) en “Het werkwoord” (48-57). De vierde *major category*, het voorzetsel, krijgt nauwelijks aandacht. Toch lijkt me dat er ook over die woordsoort nog wel iets interessants te zeggen valt vanuit het perspectief van Nederlands tussen Duits en Engels. In elk geval ga ik dat hier proberen te doen.¹

Geheel in de geest van het boekje van Van Haeringen zal mijn stuk vooral bestaan uit een aantal in mijn ogen aardige observaties, dikwijls van comparatistische aard, die ik af en toe zal larderen met aantekeningen van het type “dus hier lijkt het Nederlands meer op het Engels dan op het Duits” of juist andersom. Ik pretendeer niet dat al mijn observaties origineel zijn: ik heb veel te danken aan Van der Horst & Van der Horst (1999), Broekhuis (2002) en Loonen (2003).

In het eerste deel van mijn artikel ga ik ervan uit dat we wel ongeveer weten wat een voorzetsel is, en bespreek ik de verhouding tussen voorzetsels en naamval. In het tweede deel ga ik de notie voorzetsel enigszins problematiseren, geef ik een werkdefinitie, en meng ik me in de aloude discussie of deze woordklasse al of niet als gesloten beschouwd moet worden.

---

¹ Voor commentaar, discussie, oordelen en (tegen-)voorbeelden dank ik de deelnemers aan de Berlijnse workshop, alsmede Jenny Audring, Birgit Bexten, Crit Cremers, Ad Foolen, Jack Hoeksema, Joop van der Horst, Olga van Marion, Mika Poß, Ingrid Tieken, Corrie van der Wouden-van Zoest en de deelnemers aan de Leidse B-werkgroep Constructiegrammatica's van najaar 2005.

Voorzetsels en naamvallen

Voorzetsels regeren naamval: in het Duits is het *mit mir* en *für mich*, in het Nederlands *met mij* en niet *met ik* (al zijn er dialecten, bijvoorbeeld in West-Vlaanderen waar die variant wel goed is).² Ik ga hier uit van een tamelijk klassieke opvatting van naamval: naamwoorden nemen naar gelang hun functie verschillende vormen aan (Blake 1994). Naamvallen die je niet ziet, bestaan niet (contra theorieën met abstracte naamval, zoals in Chomsky (1981)). Of naamvallen een eigen betekenis hebben (zoals in de cognitieve theorie van Janda (1993)) zal per taal verschillen: in het klassieke Indo-Europese systeem wel, in het Duits is die systematiek aan het verdwijnen (zie hieronder). Het Duits en het klassieke Grieks hebben in deze visie vier naamvallen, het Latijn vijf (ik laat de vocatief buiten beschouwing). De standaarddialecten van het Nederlands en het Engels hebben hoegenaamd geen naamval in de zin van zichtbare verbuigingsuitgangen meer;³ bij een aantal voornaamwoorden is er onderscheid, maar dan enkel tussen onderwerp- en niet-onderwerpsvormen: naast *ik* en *he* in onderwerpsfunctie heb je *mij* en *him* als voorwerp en na voorzetsels.⁴ De datief (*hun* tegenover *hen*) in het Nederlands is zoals bekend een zeventiende-eeuws construct dat toen al niet in ons grammaticaal systeem paste.⁵

Het Duits heeft, net als het Latijn en het klassieke Grieks, verschillende groepen voorzetsels die verschillende naamvallen regeren. In het Grieks zit er nog een zekere regelmaat in, in elk geval bij de voorzetsels van plaats en richting: in het algemeen nemen voorzetsels die een beweging ergens naartoe uitdrukken de accusatief, bij een beweging vanaf krijg je de genitief, bij voorzetsels van plaats de datief. In het Duits is het ingewikkelder. De Duden Grammatik (Eisenberg *et al.* 1998: 392 vv.) geeft bijvoorbeeld:

- *Durch, pro* enzovoort regeren de accusatief.
- *Aus, bei* enzovoort regeren de datief.

---

2 Getuige de volgende mop (op tal van plaatsen te vinden op het internet) hoort het verschijnsel bij het stereotype beeld van de West-Vlaamse dialecten: Komt een West-Vlaming een kroeg binnen en zegt tegen de barman: “Geef allemaal een pilsje van ikke!” De barman corrigeert hem: “Dat zegt u niet goed, het is: Geef allemaal een pilsje van mij!” Zegt de man: “Ah bon das mij ook goed” (www.moppenste.be). Op een Leidse studentenfiets zag ik een paar jaar geleden het wonderschone verzoek “niet pikken, is van ikke”, maar dat is poëzie, en daarin moet de grammatica wel vaker wijken voor de esthetiek.

3 In diverse Zuid-Hollandse en Brabantse dialecten worden eigennamen en sommige zelfstandige naamwoorden wel verbogen (Van Bree (2004: 75), Heestermans & Stroop (2002)): *Rob weet dat, dus dat moet je Roppe vragen; die fiets is van Corries, we gaan bij schoonmoeders eten; waar moet Roppe moeder zitten?*. Ook hier zijn er slechts twee “naamvallen”: subject en non-subject.

4 Een internet-zoektocht naar *about he* levert veel hits op, die even zovele tegenvoorbeelden zouden kunnen vormen voor deze boude claim. Nadere beschouwing leert echter dat in de meeste gevallen *he* met een hoofdletter geschreven wordt en opgevat moet worden als een aanduiding voor een opperwezen.

5 Roorda, (1858: 7, noot): “Reeds in 1624 zeide Christiaan van Heule in de voorrede van zijn *Nederduytsche grammatica ofte spraec-konst*, dat de Grieksche en Latijnsche naamvallen van de Datief, Accusatief en Ablatief, die in onze taal door de schrijvers gebruikt worden, in de spreektaal niet gebruikelijk zijn.”

- *Abseits, anlässlich* enzovoort regeren de genitief.
- *An, hinter* enzovoort regeren de datief (plaats) of de accusatief (richting). Soms is het perspectief van de spreker doorslaggevend: staat die voor de garage, dan zegt hij *Ich stelle meinen Wagen jetzt in die Garage ein*, staat hij in de garage, dan zegt hij *Ich stelle meinen Wagen jetzt in der Garage ein*.
- Bij sommige voorzetsels regeert de chaos: er is volgens de grammatica geen betekenisverschil tussen *ab erstem Mai* en *ab ersten Mai*, tussen *laut ärztlichem Gutachten* en *laut ärztlichen Gutachtens*, tussen *trotz dichten Nebels* en *trotz dichtem Nebel*, etcetera.

Nederlanders, in elk geval die van de generatie van mijn moeder, kennen deze rijtjes. Duitse moedertaalsprekers kennen ze niet, ze kunnen ze in elk geval niet opdreunen zoals mijn moeder dat kan, maar ze hebben ze wel paraat, ze hebben er intuïties over. Natuurlijk zijn er regionale verschillen en is het systeem niet zo mooi en strak als op de Nederlandse middelbare scholen onderwezen werd. Ik geef (op gezag van Duden) wat complexere gevallen, waarin de naamval duidelijk niet, of niet alleen, door de semantische functie bepaald wordt (Eisenberg *et al.* 1998: 397 vv.):

- Na *außer* staat het zelfstandig naamwoord gewoonlijk in de datief, maar bij een paar bewegingswerkwoorden in de accusatief en in een aantal vaste verbindingen in de genitief: *Nichts verbindet sie außer dem gemeinsamen Hass (dat.)*, *außer allen Zweifel setzen (acc.)*, *außer Landes gehen (gen.)*.
- Na *dank* staat een enkelvoudig zelfstandig naamwoord in de datief of genitief, een meervoudig doorgaans in de genitief: *dank seinem großen Fleiß/ seines großen Fleißes*, *dank ihrer großen Erfahrungen*.
- *Entlang* als postpositie regeert normaal de accusatief, soms ook de datief; als prepositie regeert het in het algemeen de datief, soms de genitief; maar de accusatief geldt dan als verouderd: *den Fluß entlang standen die Bäume (acc.)*, *die dem blitzenden Strom- und Meerufer entlang aus der Hauptstadt hinausführte nach Belem (soms dat.)*, *entlang den Hecken standen Neugierige (dat.)*, *entlang des Rohres (soms gen.)*, *entlang den Wald (acc., verouderd)*.
- Na *längs* doorgaans genitief, soms datief. De datief heeft de voorkeur bij enkelvoudige zelfstandige naamwoorden met een genitief op *-[e]s*, vergezeld (gevolgd of voorafgegaan) door een tweede zelfstandig naamwoord met een genitief op *-[e]s*: *längs des Kornfeldes, längs dem Simse des Palastes*.

Dat oude Duitse, of Indo-Europese, systeem waarbij naamvallen worden gebruikt ter onderscheiding van verschillende betekenissen van voorzetsels, werkt niet in het Nederlands en het Engels, omdat die talen als gezegd al eeuwen geen casus meer hebben. Alle voorzetsels

sels in het Nederlands en het Engels regeren uniform non-subject-casus, en dat kun je in de standaarddialecten alleen zien bij de pronomina.

- (1) a. naar, in, van, vanwege, ... mij, jou, hem, haar, ons, hun/ hem
 b. *naar, in, van, vanwege, ... ik, jij, hij, zij, het, wij, zij
- (2) a. to, from, against, because of ... me, him, her, us, them
 b. * to, from, against, because of ... I, he, she, we, they

In het Engels heb je helemaal geen datief meer.⁶ De datief in het Nederlands is zoals gezegd een zeventiende-eeuws construct dat niet in ons grammaticaal systeem past. Dat merken we aan het feit dat niemand hem spontaan (goed) gebruikt. Bovendien is er, anders dan in het Grieks, het Latijn, en het Duits, geen enkel voorzetsel dat de datief regeert. In het Duits heb je tweelaatsige werkwoorden zoals *anfassen* die de accusatief regeren, maar ook werkwoorden als *belfen* die met de datief gaan. Ook in het Nederlands heb je een paar tweelaatsige werkwoorden die volgens het boekje een meewerkend voorwerp nemen, en dus de datief zouden moeten regeren:

- (3) a. fass mich (acc.) / *fass mir (dat.) nicht an
 b. du hilfst mir (dat.) / *mich (acc.)
 c. dat bevalt *hen (acc.) / hun (dat.) niet
 d. het is *hen (acc.) / hun (dat.) eindelijk gelukt

Een snelle zoektocht met Google in Corpus Internet (Van Oostendorp & Van der Wouden 1998) laat zien dat de gewone Nederlandse taalgebruiker hier ongeveer net zo vaak de “goede” als de “verkeerde” variant kiest (meting van 26 september 2005):

	hun	hen
bevalt X	223	250
lukt X	713	610
X gelukt	441	1050
X * gelukt	609	626
X bevallen	170	129
X * bevallen	363	377

---

⁶Het verschijnsel dat bekend staat als *dative alternation* (zie de bijdrage van Poß aan deze bundel en de daar aangehaalde literatuur) heeft niets met datief-naamval te maken, maar veeleer met de alternantie tussen meewerkende voorwerpen met en zonder voorzetsel (*Susan gave toys to the children – Susan gave the children toys*).

Met drieplaatsige werkwoorden lijkt de vorm van het meewerkend voorwerp eveneens eerder bepaald te worden door de staatsloterij dan door de grammatica:

	hun	hen
X gegeven	9730	9160
X aangeraden	223	218

Het Nederlands heeft nog wat naamvalsrestjes als *ter aangehaalde plaats*, *ten huize van*, etcetera, maar die zijn fossiel. Omdat alleen taalkundigen en schoolmeesters de onderliggende systematiek kennen, worden er veel fouten mee gemaakt (Renkema 2002: 327-8).⁷ Het Engels heeft bij mijn weten helemaal geen resten van oude datieven na voorzetsels, en ook niet in argumentpositie bij werkwoorden; wat nog het meest in de richting komt zijn (ondoorzichtige) adjectieven zoals *asleep*, Middel-Engels *aslepe*, van Oud-Engels *on slæpe*.

Er is in het Nederlands ook nog iets dat lijkt op een morfologische genitief: archaische constructies zoals *de vrouw des huizes*, en tegenwoordig gebruikelijker vormen als *Karins fiets* en *Karin d'r fiets*. Het Nederlands heeft echter geen voorzetsels die zo'n genitief regeren. Je hebt natuurlijk wel tal van voorzetseluitdrukkingen met *van*, maar ook daarbij is deze morfologische genitief nooit verplicht, en vaak uitgesloten:

- (4)
- a. ten behoeve van mijn dochter
  - b. omwille van de Avroleden
  - c. *te mijner dochter behoeve
  - d. *ten behoeve Karins/ Karin d'r
  - e. *om der Avroleden wille

We hebben hierboven al Duitse voorzetsels gezien die de genitief regeren, en je hebt ook zulke werkwoorden (al staan ze volgens de Duden onder druk):

- (5)
- a. Ich gedenke einer vegangenen Situation
  - b. Herr Dr. Diedrich hat sich der Stimme enthalten

Een Nederlandse morfologische genitief daarentegen kan nimmer een gesubcategoriseerde voorzetselconstituent met *van* vervangen:

- (6)
- a. Zij houdt van Karin/ *Zij houdt Karins/ *Zij houdt Karin d'r
  - b. Zij houdt van een blonde man/ *Zij houdt ener blonde man

---

⁷Zelfs deskundigen zijn het niet altijd eens over de juiste vorm: taalunieversum.org/ taal/ advies/ vraag/ 783/ schrijft over vaste verbindingen met *te*, *ten* en *ter*: "In de naslagwerken zijn soms per geval kleine verschillen aanwezig".

- c. Zij onthoudt zich van stemming/ *Zij onthoudt zich der stemming

We constateren grote verschillen in syntactisch gedrag tussen *van*-PPs en morfologische genitieven. Het gaat dus niet aan om *van*-PPs aan te duiden als “genitief”. Dezelfde redenering gaat trouwens op voor het Engels: wat traditioneel de genitief heet (*John's hat, the queen of England's hat*) is nimmer syntactisch argument van een voorzetsel of van een werkwoord; het is net als zijn Nederlandse tegenhanger veeleer een possessief. Wel heb je er sinds de 15e eeuw de zogeheten dubbele possessief, als in

- (7) a. a friend of Jane's
b. a friend of mine/ his/ hers/ ours/ yours

Je zou dit *of* misschien wel willen opvatten als een voorzetsel dat de genitief regeert. De pronominale vormen suggereren evenwel iets anders, want de vormen *mine, yours, ours, hers...* zijn helemaal niet als genitief te gebruiken.

Vergelijkbare constructies vinden we in sommige dialecten in Holland (o.a. in Rotterdam), waarin de niet-subject-vorm van het persoonlijk voornaamwoord formeel samenvalt met het bezittelijk voornaamwoord (Van Bree 2004: 82):

- (8) a. dat is zijn jas
b. die jas is van zijn

De oude genitief-vorm *des* vinden we trouwens wel terug in een nieuwe (negatief-polaire) constructie met een nieuwe betekenis (Hoeksema 1998):

- (9) a. Cocooning is niet des schrijvers, maar des Belgs.⁸
b. Agressie is niet des vrouws.
c. Niemand zal zijn stamhoofd wegsturen - dat is niet des mensens
(www.denhaag.pvda.nl)

Dit *des* zouden we misschien ook wel willen herinterpreteren als een voorzetsel, en dan zou het meteen een uitzondering zijn op de generalisatie dat het Nederlands geen voorzetsels heeft die de genitief regeren. De laatste twee voorbeelden, bij nomina die helemaal geen echte genitief met /s/ hebben, laten evenwel zien dat het niet om de echte genitief gaat, maar veeleer om een nieuwe constructie met een voorvoegsel *des* en een suffix /s/.

De conclusie lijkt mij duidelijk: waar het gaat om de relatie tussen voorzetsel en naamval staat het Nederlands veel dichter bij het Engels dan bij het Duits: de westelijke

---

⁸ Dit en het volgende voorbeeld op 7/9/2005 ontleend aan Wikipedia s.v. *genitief*.

talen hebben allebei nog slechts een minimaal systeem van naamval over, en voorzetsels regeren zonder uitzondering non-subject (voor zover je dat kunt zien).

Toch zijn er ook interessante verschillen tussen het Nederlands en het Engels. Met het verdwijnen van het casusonderscheid (onderdeel van deflectie waar Van Haeringen (1956) zo op hamert, en dat je zou kunnen zien als onderdeel van de ontwikkeling van een analytische naar een meer synthetische taal (Duihoven 2001)) verdwijnt in het Nederlands en het Engels ook het verschil tussen, bijvoorbeeld, *in* met datief en *in* met accusatief. Het Engels drukt dat onderscheid tegenwoordig lexicaal uit: *in* voor locatie, *into* voor richting (ongeveer). Het Nederlands kiest daarentegen een syntactische weg: voorzetsel voor locatie, achterzetsel voor richting:⁹

- (10)
- a. I drive my bike in the city
  - b. I drive my bike into the city
  - c. Ik rijd op mijn fiets in de stad
  - d. Ik rijd op mijn fiets de stad in

Iets vergelijkbaars zien we bij *op*. Ook hier kunnen het Engels en het Nederlands het verschil tussen richting en plaats niet meer, zoals in het Duits, met behulp van naamval uitdrukken. En ook hier kunnen we zeggen dat het Engels het weer lexicaal oplost, in dit geval met twee verschillende subcategorisatieframes voor het werkwoord, terwijl het Nederlands het weer met woordvolgorde doet, dus met syntactische middelen:

- (11)
- a. I climb the mountain
  - b. I climb on the mountain
  - c. Ik klim de berg op
  - d. Ik klim op de berg

In elk geval heeft het Duits een veel complexer naamvalssysteem dan het Engels en het Nederlands. Het klassieke systeem van voorzetsels die een naamval regeren staat in het Duits dan ook nog stevig overeind, terwijl er in de westelijke talen niet veel meer van over is: de voorzetsels regeren daar altijd non-subject - voor zover je dat al kunt zien.

Hoe gesloten is de klasse de voorzetsels?

In deze paragraaf ga ik nader in op mijn hoofdvraag, of het voorzetsel een gesloten categorie is, een vraag waarover in de literatuur nogal wat discussie geweest is. König & Kort-

---

⁹ Dat achterzetsel wordt vervolgens wellicht geheranalyseerd als deel van het werkwoord - zie bijvoorbeeld Van Riemsdijk (1978). Joop van der Horst deelt trouwens mee dat het achterzetsel in het Nederlands een late ontwikkeling is: dat spoort met de suggestie in de hoofdtekst.

mann (1991) stellen (p. 109) “It is [...] well-known that the class of prepositions is by no means a closed class, but admits of new additions and in fact constantly changes its extension in the course of the history of a language”. Daar staat de mening van Baker (2003) diametraal tegenover als hij op pagina 304 (zonder veel argumentatie) mededeelt dat het een “obvious fact” is dat de klasse der voorzetsels gesloten is. Voordat ikzelf een antwoord kan geven op deze vraag, moet evenwel eerst worden vastgesteld wat een voorzetsel is.¹⁰

Wat is een voorzetsel?

Op de meeste scholen wordt een ezelsbruggetje onderwezen van het type “een voorzetsel is een woord dat past op de open plek in het zinnetje *de vogel vliegt ... het kooitje*”, dus *in*, *langs*, enzovoort. Die “definitie” geeft ons alleen de locatieve voorzetsels; temporele (zoals *tijdens*) en abstractere (zoals *vanwege*) worden er niet door gedekt. Toch geeft de *Schrijfwijzer* (Renkema 2002) een vergelijkbare definitie:

- (12) Onze taal kent een honderdtal voorzetsels, *in (het boek)*, achterzetsels (*het boek in*), en “omzetsels” *om (het boek) heen*. (Renkema 2002: 238).

De lezer wordt kennelijk geacht te redeneren dat woordjes die zich analoog gedragen aan *in* ook wel voorzetsels zullen zijn. Een klassieke analytische definitie in termen van *genus* en *differentia specifica* wordt in elk geval niet gegeven, en ook het feit dat er voorzetsels zijn met een andere dan een ruimtelijke betekenis (*tijdens*, *vanwege*) blijft impliciet. Wel wordt op bladzijde 239 van de *Schrijfwijzer* naamval (casus) (impliciet) gebruikt om het voorzetsel te onderscheiden van het voegwoord (ik kom daar op terug):

- (13) a. Behalve jij is hier niemand (Renkema 2002: 39, 4a (voegwoord))
b. Behalve jou is hier niemand (Renkema 2002: 39, 4b (voorzetsel))

De recentere drukken van Van Dale geven een semantisch/ functionele definitie:¹¹

- (14) woord dat bepaalde betrekkingen aanduidt die er tussen twee zn. in eenzelfde zin (of tussen ww. en zn.) bestaan, o.a. betrekkingen van plaats en tijd, maar ook van doel, reden, oorzaak enz. (Geerts & Den Boon 1999 s.v. *voorzetsel*)

De ANS geeft een definitie die een combinatie is van syntaxis en semantiek/ functie:

---

10 Bespreking van voorzetsels (?) zonder complement, zoals in *de bal was naast* en *Angela Kluijvert (inderdaad, de vrouw van)* (de praepositio peterburgensis, zie Van der Horst 2003) past niet meer in dit artikel.

11 Deze definitie is overigens al behoorlijk wat nuttiger dan die van de eerste druk van Van Dale, die het voorzetsel definieert als “het voorlaatste der tien taal- of rededeelen”.

- (15) Syntactisch kan het voorzetsel gedefinieerd worden als een taalelement dat in principe samen met een of meer andere woorden een constituent vormt die geen onderwerp of lijdend voorwerp van een zin kan zijn en die we voorzetselconstituent noemen. (Haeseryn *et al.* 1997: 506)
- (16) Semantisch kunnen we het voorzetsel karakteriseren als een taalelement dat de aard van de relatie uitdrukt tussen de rest van de voorzetselconstituent en een of meer andere elementen in de zin. (Haeseryn *et al.* 1997: 507)

Zoals zoveel definities in de taalkunde is deze in hoge mate circulair: voorzetsel wordt gedefinieerd in termen van voorzetselconstituent, maar voorzetselconstituent wordt op zijn beurt gedefinieerd in termen van voorzetsel:

- (17) Een voorzetselconstituent is een constituent die bestaat uit een voorzetsel(uitdrukking) met als complement een constituent of bijzin, en eventueel nog een of meer begeleidende elementen daarbij (de toevoegingen). (Haeseryn *et al.* 1997: 916)

Nard Loonen heeft recentelijk een mooi proefschrift gemaakt over voorzetsels (Loonen 2003). Ook hij worstelt met de definitie:

- (18) Het lijkt niet goed mogelijk te zijn een “sluitende” definitie van 'het' voorzetsel in enige taal te geven; beter is het een werkdefinitie te hanteren die binnen een gegeven taalkundig werk dient ter afbakening van het besproken begrip. (Loonen 2003: 3.1.1.3)

En elders schrijft hij:

- (19) Wanneer en op grond waarvan mogen wij besluiten een bepaald woord in een bepaalde zin een voorzetsel te noemen? Die vraag blijkt nog niet zo simpel te zijn. Het vermoeden bestaat dat we ons daarbij in eerste instantie beroepen op onze taalervaring: als het betreffende woord maar behoort tot het bekende rijtje *aan, in, op, uit, van,* enz. (hoewel dat rijtje door niemand compleet kan worden opgesomd!), dan is het waarschijnlijk dat we met een voorzetsel te maken hebben. In tweede instantie zal er in de zin, bij voorkeur direct achter het betreffende woord, worden gezocht naar een bij dat woord behorend complement. (Loonen 2003: 4.2.1)

De definitie van Loonen zelf is helaas onbruikbaar; voor de volledigheid staat hij in (20):

- (20) Een voorzetsel is de al dan niet lexicaal gerealiseerde of realiseerbare eindknoop onder P die een zodanige syntactische en semantische waarde heeft, dat ten aanzien van de relaties tussen X, PP, P en Y en de syntactische eigenschappen van deze knopen alle aannames van een van de volgende 17 combinaties uit de voorzetselflora juist zijn en alle niet genoemde lager genummerde aannames onjuist zijn: 4, 11, 7+13, 7+14, 7+15, 7+16, 7+17, 7+18, 7+12+19, 7+12+20, 7+12+21, 7+12+22, 7+12+24, 7+12+23+25, 7+12+23+26, 7+12+23+27 of 7+12+23+28. (Loonen 2003: 4.2.4)

De moeilijkheden die men ontmoet als men probeert de categorie voorzetsel te definiëren hebben sommige onderzoekers doen concluderen dat een definitie niet mogelijk is en, a fortiori, dat het voorzetsel geen (natuurlijke) categorie is.¹² Taylor (1989) laat overigens zien dat dezelfde redenering voor andere categorieën net zo goed opgaat, met verwijzing naar Lakoff (1965) en Ross (1972). En Wittgenstein (1953) heeft al veel eerder laten zien dat datzelfde probleem ook geldt voor andere soorten categorieën: een categorie als spel (game, Spiel) laat zich ook niet vangen in een klassieke definitie. Er is geen verzameling kenmerken te bedenken die alle spelen gemeen hebben, en die alle dingen die geen spelen zijn, missen. Sommige dingen zijn meer spel dan andere; wat we herkennen als we twee spelen vergelijken zijn familietrekjes (family resemblances, Familienähnlichkeiten). Hetzelfde, betoogt Taylor, geldt ook voor syntactische categorieën: je kunt geen definitie geven die, bijvoorbeeld, alle nomina onderscheidt van alle niet-nomina. Sommige nomina zijn prototypischer nomina, dat wil zeggen, betere representanten van de categorie: *stoel* is een beter voorbeeld van een zelfstandig naamwoord dan *leven*, net zoals *mus* een beter voorbeeld van een vogel is dan *pinguin*. En dan is de stap niet zo ver naar de gevolgtrekking, dat je ook meer typische voorzetsels (*in*, *op*) hebt, en minder typische (*te*, *gedurende*, *vanwege*, *jegens*).

In het besef dat een sluitende definitie onhaalbaar is, en geïnspireerd door het bovenstaande en door Huddleston & Pullum (2002: 598), stel ik werkdefinitie in (21) voor (ik laat hier de subtiele verschillen tussen voor-, achter-, en omzetsels buiten beschouwing):

- (21) een voorzetsel is een lexicaal element dat een NP regeert en normaliter voorafgaat, en dat relatie uitdrukt (typisch een ruimtelijke) of een syntactische of semantische rol specificceert. 'Regeren' betekent hier naamval toekennen; default is non-nominatief.

---

¹² Zo bijvoorbeeld Chomsky (1981: 140 (noot 21)): "Cf. [George (1980)], for argument that prepositions do not form a category." Het voornaamste argument van George is dat niet alle voorzetsels zich op dezelfde manier gedragen.

Ik ben me ervan bewust dat deze definitie niet compleet is, al is het maar omdat voorzetsels ook weleens PPs of zinnen in plaats van PPs als complement nemen (*zonder* in (22b) kan overigens ook worden opgevat als voegwoord):

- (22)
- a. chips voor op de bank vanavond
  - b. zonder een vinger te hoeven verroeren
  - c. het hangt af van of ze morgen komt
  - d. het hangt af van hoe laat ze morgen komt

Ook in het Engels kunnen voorzetsels een sententieel complement krijgen Huddleston & Pullum (2002), maar interessant genoeg dat zijn soms net weer andere voorzetsels dan in het Nederlands:

- (23)
- a. It depends on your point of reference
  - b. It depends on whether he saw her
  - c. He left after the accident
  - d. He left after you promised to help
  - e. Hij vertrok na sluitingstijd
  - f. *Hij vertrok na jij iets had kunnen zeggen
  - g. Hij vertrok voor jij iets had kunnen zeggen

In het Duits daarentegen kunnen voorzetsels niet of heel moeilijk een sententieel complement krijgen:

- (24)
- a. alles hängt ab von deinem Wissen
  - b. hängt *(davon) ab, ob er sie gesehen hat
  - c. ging nach dem Unfall weg
  - d. er ging weg, nach*(dem) du versprochen hattest, zu helfen
  - e. er ging nach Feierabend weg
  - f. er ging weg, bevor du etwas sagen konntest

Het toekennen van niet-subject-casus zal ik dikwijls als een belangrijk argument gebruiken om iets al of niet een voorzetsel te noemen - al lukt dat niet altijd, omdat het potentiële nieuwe voorzetsel beperkt is tot bepaalde typen complementen, waar de persoonlijke voor-naamwoorden dan niet bij horen. Voor het Engels is de waarde van casus als argument overigens nog aanzienlijk problematischer dan voor het Nederlands, omdat de default case bij pronomina verschilt:

- (25)
- a. Ik ben het

- b. It's me
- c. Jij en ik drijven samen op een golf
- d. You and me are floating on a tidal wave

Me in (25b) is naamwoordelijk gezegde, dus geen onderwerp, dus dat maakt het nog enigszins begrijpelijk dat het een niet-subject-vorm heeft. Van het nevenschikkend voegwoord *and* zouden we echter niet willen beweren dat het een voorzetsel is, ook al heeft het persoonlijk voornaamwoord dat er onmiddellijk op volgt non-su naamval.¹³

Hoe gesloten zijn gesloten woordklassen?

Traditioneel geldt het voorzetsel als een gesloten klasse, wat volgens mij moet betekenen dat er geen nieuwe voorzetsels bijkomen en er geen voorzetsels verdwijnen.

Waarom zou het voorzetsel opgevat zijn als een gesloten categorie? Het lijkt een feit (maar zie hieronder) dat het Nederlands niet iedere week een nieuw voorzetsel krijgt, zoals er waarschijnlijk wel iedere week (of misschien zelfs iedere dag) een nieuw zelfstandig naamwoord bijkomt (van Oostendorp en Van der Wouden 1998, Van der Horst & Van der Horst 1999), of een nieuw werkwoord, of een nieuw bijvoeglijk naamwoord. Dat feit kan een diepe grammaticale verklaring hebben - die ik u niet bieden kan - maar het kan ook een semantische, of zo men wil functionele of cognitieve verklaring hebben. Die verklaring zou dan liggen in het soort betekenissen dat je met voorzetsels uitdrukt: nomina, adjectieven en verba verwijzen (grouw) naar respectievelijk entiteiten, eigenschappen en activiteiten of toestanden, en aan het uitvinden en ontdekken daarvan is geen einde. Typische voorzetsels hebben typisch een heel ander soort betekenissen, te weten relaties, en daar is het aantal mogelijkheden veel geringer.

Dat neemt niet weg dat het best nog mogelijk is voorzetselbetekenissen te verzinnen waar nog geen woord voor is. Loonen (2003: 3.6) suggereert bijvoorbeeld dat het Nederlands best een voorzetsel met de betekenis *schrijlings* zou kunnen gebruiken, al is het maar als vertaling van het Engelse *astride*.

Hoeveel voorzetsels hebben talen zoals het Nederlands eigenlijk? De geleerden zijn het er niet over eens: www.taaluniversum.nl meende op 2 januari 2006 dat met 76 de voornaamste wel genoemd zijn, wikipedia noemde er toen 89, de *Schrijfwijzer* houdt het op een stuk of 100 (zie het citaat in (12)), Loonen (2003, appendix A) geeft er 528 in, terwijl de

---

¹³ In het Nederlands vind je overigens ook weleens onverwachte naamvallen na voorzetsels: *het is jij tegen ik* (Jan Siebelink via home.iae.nl/users/termaten/netscape/siebelink.htm); *Het ik-tegen-jij ipv het 'opdat zij allen één zijn gelijk ik in U'* (forum.gkv.nl); *Het wordt wij tegen zij*. (Filip Dewinter via www.filipdewinter.be). Speelt rijm hier een rol? Worden pronomina hier opgevat als namen? In elk geval is de (incorrecte) variant *wij tegen zij* retorisch sterker dan het volgens de grammatica's correcte, maar bekakte, *wij tegen hen* of het in mijn oren normalere *wij tegen hun*.

elektronische versie van de dertiende druk van de dikke Van Dale (Geerts & Den Boon 1999) 594 treffers met woordsoort = voorzetsel geeft.¹⁴ Niet alleen zijn dit grote getallen voor een gesloten woordklasse, bovendien verwacht je bij een echt gesloten klasse niet dat de tellingen zo ver uiteen lopen.¹⁵

Ik zal zometeen betogen dat er in het Nederlands, het Duits en het Engels voorzetsels verdwijnen, en dat er voorzetsels bijkomen. Eerst laat ik echter even zien dat ons dat niet echt hoeft te verbazen: sommige andere klassen functiewoorden blijken namelijk bij nadere beschouwing ook niet helemaal gesloten te zijn. Bijvoorbeeld: bij de hulpwerkwoorden is *durven* in het noorden geen modaal hulpwerkwoord meer (26a), terwijl *krijgen* (26b), *beloven* (26c) en *dreigen* (26d) zich tot modale hulpwerkwoorden ontwikkelen (zie voor *krijgen* Van der Horst 2002).

- (26) a. Voorzichtig, die zakskes durven nogal eens scheuren (Belgisch)
b. Ik krijg die som niet opgelost
c. Vrijdag 2 september belooft een gezellige avond te worden.
d. Het dreigt vandaag gezellig te worden

Verder is de strikte taakverdeling tussen *hoeven* (negatief-polair hulpwerkwoord) en *behoeven* (niet-polair hoofdwkwoord) tamelijk recent (Van der Wouden 1996). En ook het pronominale systeem van het Nederlands is niet geheel statisch (vergelijk ook Vermaas (2002)): *hun* in subjectpositie (27a) is zoals bekend onstuitbaar in grote delen van het taalgebied (Van Hout 2003), *hem* is in enclitische subjectpositie (27b) tamelijk wijd verbreid in gesproken Belgisch, *ons* in subjectpositie vind je in Zeeland (27c) en Zuid-Afrika (27d), *jelui* is ouderwets of regionaal (27d):

- (27) a. *Hun* hebben gelijk
b. Sinterklaas viel uit de koets. Op de grond. Hoofd onder koetswiel...
Nooit meer komt 'm terug. (www.dominiek.be)
c. En da zeie me nie om a *ons* da vinde (people.zeelandnet.nl/ evenhuis)
En dat zeggen we niet om dat we dat vinden

---

14 Daarbij wordt een woord als *nopens* (zie hieronder) ten onrechte niet meegeteld, terwijl anderzijds woorden als *absque* (Lat., alleen in de uitdr. ...) wel geteld worden.

15 The preposition project (www.cires.com/ prepositions.html) onderscheidt (op basis van de OED) voor het Engels 373 voorzetsels met 847 betekenissen. De Duden Grammatik (Eisenberg *et al.* 383, noot 3) schrijft dat de schattingen voor het aantal voorzetsels van het Duits sterk uiteenlopen: van 50 tot veel meer dan 100. Uiteraard hangt de uitkomst van dit soort tellingen sterk af van de definitie, bijvoorbeeld of prepositioneel gebruikte adjectieven, bijwoorden en voorzetseluitdrukkingen meetellen: *süddlich der Alpen, links des Rheins, anstelle des Eigentümers, aufgrund der Tatsachen, mithilfe des Computers*

- d. *Ons* help graag en u is welkom om u vrae, kommentaar of voorstelle aan ons te stuur. (www.breytenbachs.com)
- e. Wat docht *jelui* urvan om met zun allen een keertjen af te spreken (www.opurk.nl)

Hieronder zal ik laten zien dat ook de voorzetsels geen volledig gesloten verzameling vormen. Ik zal eerst een paar voorbeelden geven van Nederlandse voorzetsels die verdwenen of aan het verdwijnen zijn, en daarna geef ik een aantal voorbeelden van nieuwe voorzetsels in het Nederlands, het Duits en het Engels. Naar volledigheid wordt niet gestreefd.

Verdwenen of verdwijnend

Sommige voorzetsels raken uit de mode: in de metafoor van de gesloten klasse kunnen we zeggen dat de klasse der voorzetsels een beetje lekt. *Belangende* “aangaande, betreffende” is zo'n voorzetsel dat je in contemporaine tekst nauwelijks nog aantreft; Van Dale noemt het verouderd:

- (28) a. belangende zijn aandeel in die zaak (Van Dale)
- b. Wat zullen wij, belangende de vrouwen, doen aan degenen, die overgebleven zijn? (Richteren 21:16, Statenvertaling)

Ook *nopens* “over, betreffende” is niet erg populair meer buiten juridische teksten:¹⁶

- (29) a. nadere berichten nopens de onlusten op Kreta zijn nog niet ontvangen (Van Dale)
- b. Europese overeenkomst nopens de arbeidsvoorwaarden voor de bemanningen van motorrijtuigen (www.wegcode.be)
- c. Vier zamenspraaken nopens de aanmerkingen van den rustenden tooneelspeeler M. Corver, op Het leven van Jan Punt (1786, www.dbnl.org)

Het voorzetsel *jegens* hoor je ook niet dagelijks meer; Van Dale noemt het “archaïsch”. Interessanter is *te*: dat is nog wel zeer frequent, en komt voor in vele gelexicaliseerde combinaties, maar productief kan het tegenwoordig alleen worden gebruikt met plaatsnamen en tijd-

---

¹⁶ De dertiende en veertiende druk van Van Dale noemen *nopens* een voornaamwoord, maar dat is ongetwijfeld een vergissing.

stippen (en dan is het formeel) en als deel van het verbale complex: **te het voetbalveld*, **te voetbalveld(e)*, **ter voetbalveld(e)*, **ten voetbalveld(e)* zijn allemaal ongrammaticaal:¹⁷

- (30) a. thuis, te gelegener tijd
b. te Groningen op donderdag 23 juni 1994 te 14.15 uur
c. om maar een dwarsstraat te noemen

Van der Horst en Van der Horst (1999: 198 vv.) geven ook nog tal van voorbeelden van voortzetselbetekenissen die verdwenen zijn:

- (31) a. in de radio 'op de radio'
b. voor een paar dagen 'een paar dagen geleden'
c. aan 't kantoor (Multatuli) 'op kantoor'
d. de jongste kwam over mij zitten 'de jongste kwam tegenover mij zitten'

Ik hoop hiermee te hebben laten zien dat de verzameling Nederlandse voorzetsels lekt: sommige oude voorzetsels worden steeds minder (als voorzetsel) gebruikt. Vergelijkbare gevallen zijn ook te vinden in het Engels, zoals *betwixt* en *a* (variant van *on*, alleen nog in fossielen als *aboard* en *asleep*, en in constructies als *five times a week* en *three shilling a bottle*). En voor het Duits noemen Eisenberg *et al.* (1998: 390) voorzetsels als *behufs*, *betreffs*, *bezüglich*, *mangels*, *seitens*, *vermittels* [*t*], *zwecks* 'Papierdeutsch'.

Nu zullen we zien dat er ook van alle kanten nieuwe voorzetsels bijkomen.

Nieuwe voorzetsels

Op grond van onze werkdefinitie kunnen we observeren dat 'nieuwe' voorzetsels in het Nederlands afkomstig kunnen zijn van verschillende woordsoorten en typen woordgroepen. Hieronder bespreek ik, zonder pretentie van volledigheid, een aantal types.

Denominale nieuwe voorzetsels

Verschiedende nieuwe voorzetsels hebben hun oorsprong in zelfstandige naamwoorden. Misschien wel het bekendste, en nog niet voor iedereen acceptabele, voorbeeld is *richting* (Van der Horst & Van der Horst 199: 187 vv., Renkema 2002: 238, Loonen 2003: 3.5.2). In de volgende voorbeelden zien we dat het niet-subject-casus regeert:

---

¹⁷ Van Eynde (2001) noemt *te in verboden te voetballen* en *om in lekker om te doen* ook voorzetsels, maar dan wel 'minor', wat betekent dat ze allerlei eigenschappen van gewone voorzetsels missen. In ambtelijk Belgisch proza kan *te* samengetrokken worden met een echt voorzetsel (ibid.): *Aan het College van Burgemeester en Schepenen van en te 9750 Zingem*. (www.zingem.be). Voor mij zijn die constructies onacceptabel.

- (31) a. Wanneer ik richting jou kom, mail ik even. (forum.fok.nl)
 b. Ik heb me zo schuldig gevoeld over het ongeduld en het onbegrip wat ik in mijn gedrag richting haar had gelegd. (www.geestelijke-gezondheid.nl)
 c. Ik snap eigenlijk niet waarom jij mijn posting als een verwijt richting jou ziet (gathering.tweakers.net)

In de locatieve sfeer kunnen we verder denken aan *bestemming* (*Amsterdam*) ('naar'), *hartje* (*stad, winter*), *randje* (*buitenspel*), enz. Niet bij alle woorden is de grammaticalisering zo ver voortgeschreden als bij *richting*, niet altijd nemen ze een pronominaal complement.

Ook het Duits heeft niet-zo-oude voorzetsels met een nominale oorsprong; vaak regeren ze de genitief, wat de frasale herkomst verraadt:

- (32) a. Dieser Player sieht *dank* seiner verspiegelten Front toll aus (kaufen.conrad.de)
 b. Wieso sehe ich dann *statt* meiner Homepage nur ein Verzeichnis? (de.bluewin.ch)

En ook in het Engels vinden we dat soort gevallen. Ik citeer Loonen:

- (33) Eén fraai en tekenend voorbeeld van nieuwvorming van voorzetsels in het hedendaagse Engels wil ik hier nader belichten. [...] Het betreft de Engelse voorzetseluitdrukking *by courtesy of* in de betekenis 'met welwillende medewerking van'. In de meeste gevallen komen we deze uitdrukking in het Engels tegen in de verkorte vorm *courtesy of*, maar in het hedendaagse snelle en krantenkopachtige taalgebruik wordt zij nog verder ingekort tot simpelweg *courtesy*, waarmee dat woord, net als het Nederlandse *richting*, is overgaan van de klasse van zelfstandige naamwoorden naar die der voorzetsels. (Loonen 2003: 3.6.4)

Deadjectivale nieuwe voorzetsels

Andere nieuwe voorzetsels zijn hun leven begonnen als bijvoeglijke naamwoorden. Voorbeelden zijn *ongeacht*, *onverschillig* en *rond* (Loonen 2003: 3.5.3.10; Van der Horst & van der Horst 1999: 195), waarvan het laatste inmiddels ook persoonlijke voornaamwoorden als argument neemt:

- (34) a. Zundapp gezocht *ongeacht* welke staat dan ook (www.kapaza.be)

- b. alle christenen, *onverschillig* hun nationaliteit en geloof, kunnen de politiek van het Vaticaan slechts antichristelijk, anti-democratisch en antinatio-naal noemen. (KHA, 1948, via Loonen)
- c. De Jonge poogt hier de mythe die *rond* hem is ontstaan, te doorbreken. (www.freekdejonge.nl)

Ook sommige Duitse en Engelse bijvoeglijke naamwoorden zijn bruikbaar als voorzetsel; volgens Eisenberg *et al.* (1998: p.553) maken met name adjectieven op *-lich* gemakkelijk deze overstap:

- (35) a. Frauen sind *gemäss* Test doch die besseren Autofahrer (de.bluewin.ch)
- b. *Vorbehaltlich* der Zustimmung des Bundesverfassungsgerichtes finden am. Sonntag, 18. September 2005, Bundestagswahlen statt. (www.krailling.de)
- c. Greenpeace gathering vegetation *adjacent* the site of nuclear accident at Tokaimura. (www.greenpeace.org)
- d. They loved the Lord Jesus *regardless* the cost. (www.biblebelievers.com)

Constructionele nieuwe voorzetsels

Ook constructies zijn bron voor nieuwe voorzetsels en voorzetseluitdrukkingen: denk maar aan het voorzetsel *dankzij* en aan het achterzetsel *daargelaten*, en aan de voorzetseluitdrukking *omwille van* (straks meer over voorzetseluitdrukkingen):¹⁸

- (36) a. Veel Nederlandse kindjes leven nog dankzij mij (enuffic.web-log.nl)
- b. Zijn woorden aan mij daargelaten, wil ik graag een verslag nalaten van deze prachtige gebeurtenis ter ere van de jeugd die me hierbij geholpen heeft. (www.sgin.org)
- c. Omwille van de TU, maar vooral omwille van mijzelf moet ik er een eind aan maken. (www.delta.tudelft.nl)

Duitse voorzetsels die uit woordgroepen ontstaan zijn, zijn onder meer: *anhand*, *aufgrund*, *infolge*, *in Bezug auf*, *vonseiten*, en Engelse: *alongside*, *aboard*, *notwithstanding* enzovoort:

- (37) a. Ich möchte mich anhand meiner Website vorstellen

---

¹⁸ In België is *omwille van* populairder dan in Nederland (Google 8 september 2005: 256000 site:nl tegenover 602000 site:be). De uitdrukking kan daar ook een minder letterlijke betekenis hebben, zoiets als 'vanwege': *Tiffany weggelopen omwille van huiselijk geweld* (www.hln.be). Dit gebruik wordt afgekeurd door de normatieve taalkunde (zie bijvoorbeeld taaluniversum.org/ taal/ advies/ vraag/ 600/).

- (www.harald.krassnigg.at)
- b. Kann es sein, dass ich aufgrund meiner Testergebnisse seltener kontaktiert werde? (zeit.parship.de)
  - c. Neanderthals lived alongside modern man (www.cnn.com)
  - d. All Aboard the Potter Express (www.nytimes.com)

Deverbale nieuwe voorzetsels

Deelwoorden zoals *hangende, gezien, lopende* (Van der Horst & Van der Horst 1999: 187 vv.), hebben ook een gebruik als voorzetsel – al werkt de casusproef niet altijd even goed.

- (38)
- a. Ik wil weer gaan studeren. Wat is, *gezien* mijn gezin, de beste tijd? (www.eo.nl)
  - b. Een school is niet geneigd om extra leerlingen *lopende* het schooljaar op te vangen als er al sprake is van een tekort aan leraren en een te hoge werkdruk. (www.minocw.nl)
  - c. *Gegeven* de rating, blijkt het aantal faillissementen in de VS hoger te zijn dan in Europa (www.dft.nl)

Ook in het Duits en het Engels vinden we deverbale voorzetsels: *während, entsprechend, given, assuming, barring, pertaining, including*.

- (39)
- a. Ernährung *während* der Schwangerschaft (www.babyone.de)
  - b. Der Bundeskanzler stand allein, seinem Wunsch *entsprechend*, ohne Begleitung am Grab - still und ungestört. (www.bildblog.de)
  - c. Code *Pertaining* the Beach Vehicles and Related Regulations. (www.lavalletteboro.com)
  - d. White House and its critics (*including* me!) both wrong? (www.ericumansky.com)

Ontleende nieuwe voorzetsels

De saaiste categorie nieuwe voorzetsels vormen wel de ontleende. De drie talen hebben er een aantal uit het Latijn overgenomen: *via, per, vis-a-vis, qua, versus* enzovoort:¹⁹

---

¹⁹ *Per* is in zoverre een bijzonder voorzetsel dat het een voorkeur heeft voor kale nomina - dus misschien geen Nmax of DP als complement neemt (en dus misschien wel, net als *ter*, als een combinatie van voorzetsel en lidwoord moet worden beschouwd?). Die voorkeur van *per* is ongevoelig voor de betekenis, dus zowel bij gebruik als instrument (*we komen per trein*) als als distributieve operator (*twee gulden per kilo*). Loonen (2003) noemt (3.6.6) de vette woorden in *Wat mij het meest verbaast is dat hij vertelde dat de*

- (40)
- a. Deutschland per Rad entdecken. (www.deutschland-tourismus.de)
  - b. Per Anhalter durch die Galaxis (www.amazon.de)
  - c. Pay per click advertising (www.bidvertiser.com)
  - d. Beats Per Minute (vechee.blogs.com)
  - e. Het archief is te raadplegen per week (www.computable.nl)
  - f. Dagelijks of wekelijks per e-mail (www.sapenda.nl/)

Heranalyse van voegwoorden

Een interessantere bron van nieuwe voorzetsels is heranalyse van voegwoorden. Het optreden van niet-subject-casus is hier mijn voornaamste argument om het regerend element als voorzetsel te beschouwen.²⁰

- (41)
- a. ze is wel iets groter als mij (CGN)
  - b. daar is Frank compleet anders als mij in (CGN)
  - c. later dan mij (CGN)
  - d. die is nog grijzer dan mij ja (CGN)
  - e. Everyone Else Has Had More Sex Than Me (hitje van TISM)
  - f. When you earn more than him (www.ivillage.co.uk)

Hoewel traditioneel afgekeurd door de normatieve taalkunde, is dit soort constructies in het feitelijk taalgebruik verre van zeldzaam (zie ook Van der Sijs 2004: 528). En op zich valt ook wel te begrijpen waarom we hier heranalyse als voorzetsel krijgen: er wordt door het voegwoord een relatie uitgedrukt. Normaal drukken we relaties tussen twee zelfstandig-naamwoordgroepen uit met voorzetsels, dus herinterpreteren we het voegwoord als voorzetsel. Zolang we bij echte nominale groepen blijven, zien we het verschil niet, dus worden we ook niet gecorrigeerd in onze dwaling, ik bedoel onze heranalyse - die blijkt pas bij (sommige) voornaamwoorden.

Opmerkelijk genoeg onderscheidt het Duits zich hier van het Engels en het Nederlands: in het Duits zijn zinnen zoals (42) volgens mijn informanten namelijk ongrammaticaal, ook in dialecten.

- (42)
- a. *größer als mir
  - b. *größer als mich

---

snijboontjes een vrijdag op de markt een tientje de kilo zullen kosten, oftewel een gulden het ons overigens ook voorzetsel - dat kan natuurlijk ook.

²⁰ In bepaalde West-Vlaamse dialecten is *of* het voegwoord na de comparatief, en ook daar vinden we niet-subject-casus: *bij mij is het een meisje en ik hoop ook dat ze iets groter of mij zal zijn* (www.9maand.com).

Ondersteuning voor hun mededelingen vinden we op het internet: “*groesser als mich*” levert geen Google-hits op, en “*groesser als mir*” al evenmin.

Ook na het *als* van vergelijkingszinnen, eveneens traditioneel aangeduid als voegwoord, vinden we niet-su-casus. Weliswaar zal bij de lange variant niemand eraan denken de niet-subject-variant te kiezen, maar bij de korte vind je ze wel (al oordeelt de ANS dat ze “uitgesloten” zijn):

- (43)
- a. Ze is even oud als ik ben
  - b. *Ze is even oud als mij ben
  - c. Mannen: even groot als mij of iets groter (www.ikku.nl)
  - d. Malory is even oud als mij (ellytjeuh.skynetblogs.be/)
  - e. Je weet net zo goed als mij dat ... (www.moviemeter.nl)
  - f. Grappig, dat je vrouw net zo oud als mij is (forum.fok.nl)

En ook het voegwoord *zoals* wordt dikwijls aangetroffen met een verbogen vorm van een pronomen, dus opgevat als een voorzetsel. In (44) staan een paar voorbeelden:

- (44)
- a. Jij bent niet zoals mij Ik ben de ander niet (de Poema's)
  - b. Waarop jij net zoals hem het tegenovergestelde tegen hem zei van wat je eigenlijk tegen hem had willen zeggen. (liefde.leerlingen.com)
  - c. Als hij weer een moment in het heden is denk je net zoals hem: (studenten.samenvattingen.com over *Hersenschimmen* van Bernlef)
  - d. Als iedereen zou leven zoals ons, dan zou de aarde dus heel snel kapot gaan (www.onderstroom.be)
  - e. Als je begint zoals hun te denken, dan kom je nooit uit. (www.indymedia.nl)
  - f. zulke zieke geesten zoals jou verpesten het hele leven!! (www.vergeefmij.nl)

Bij andere woorden die hetzelfde betekenen zien we hetzelfde:

- (45)
- a. doe gelijk mij (CGN: fv400088)
  - b. toffe Ploeg die ongeveer gelijk ons is! (nihao.be/ forum)
  - c. nu alleen nog lere zingen gelijk hem. (www.manzonderkop.be)

Datzelfde geldt voor het Engels – maar in het Duits is *genauso wie* transparant voor naamval:

- (46)
- a. Just like me, they want to be, close to you (The Carenters)

- b. Blue Eyed Stars: They're just like Us (www.jossip.com)
- c. A few such as him would make a nation tremble (John Wesley, ca. 1763)
- d. Die (nom.) denken genauso wie wir (nom.) (www.presseportal.de)
- e. Dir (dat.) gehts wohl genauso wie mir (dat.)! (www.uni-protokolle.de)
- f. als Vielbenutzer des Wiki stören mich (acc.) diese Dinge oft genau so wie dich (acc.) (www.wikiservice.at)

Kortom: in het Engels en het Nederlands bestaat de neiging, voegwoorden van vergelijking met een complement zonder persoonsvorm te herinterpreteren als voorzetsels. In het Duits, met zijn casussysteem dat nog relatief robuust is, valt van zo'n tendens weinig te merken. De twee westelijke talen trekken hier dus één lijn tegenover de oostelijke, en het verschil is verklaarbaar vanuit de verschillen tussen de diverse casussystemen.

Oude en nieuwe voorzetseluitdrukkingen

Het Nederlands heeft behoorlijk wat voorzetseluitdrukkingen van het type *in tegenstelling tot* en *naar aanleiding van* (zie ook Villada Moirón 2005). Het Duits en Engels hebben ze ook:

- (47) a. *In tegenstelling tot* mij had hij zich niet meer in zijn eigen verleden willen verdiepen ([www.let.leidenuniv.nl/mijlpalen/ taal.html](http://www.let.leidenuniv.nl/mijlpalen/taal.html))
- b. Een waarnemer ziet een *ten opzichte van* hem bewegende klok langzamer lopen. (www.astronomie.be)
- c. We are innocent *with respect to* him, since we have not sinned. (www.gnosis.org)
- d. it is *because of* them that many souls are condemned (www.marypages.com)
- e. Evaluation von UML-Tools *im Hinblick auf* den schulischen Einsatz. (www.dbg.rt.bw.schule.de)
- f. Es soll damit erreicht werden Chasis *anhand von* dem Bild zu erkennen. (forum.electronicwerkstatt.de)

Lexicalisering van dit soort vaste combinaties valt o.a. te merken aan de mogelijkheid van gereduceerde uitspraak (vergelijk Ernestus 2000), standaardafkortingen (*itt., tov., wrt.*), het (dikwijls) ontbreken van een lidwoord (**in de tegenstelling tot*; Van der Horst (2004) signaleert de opkomst van *met oog op* en *in loop van*) en de onmogelijkheid van modificatie (**ten onmiddellijke(n) opzichte van*). Het Duits gaat dit soort vaste verbindingen op een gegeven ogenblik zonder hoofdletter en aan elkaar schrijven (47f).

Merk op dat deze voorzetseluitdrukkingen voorzetsels zijn in de zin van de definitie in (21) hierboven: het zijn lexicale elementen die een relatie leggen tussen zelfstandig-

naamwoordgroepen (of andere zinsdelen) en ze kennen, getuige de voorbeeldzinnen in (47), niet-subjectcasus toe. Interessant genoeg laten Čermák & Blatná (2005) zien dat de meeste Europese talen zo'n constructioneel idioom van de abstracte vorm *vz - abstr N - vz* met een voorzetselfunctie hebben: het Nederlandse *in vergelijking met* laat zich bijvoorbeeld vertalen in het Franse *en/ par comparaison à/ avec/ de*, het Italiaanse *in confronto di/ con*, het Spaanse *en comparación con*, het Tsjechische *ev srovnání s*, enzovoort. Loonen (2003) betoogt dat in het Nederlands tenminste één variant van deze abstracte structuur, te weten **V(stam)-ing van**, productief is. Het Corpus Gesproken Nederlands biedt steun in de vorm van voorbeelden als de volgende

- (48)
- a. ter behandeling van de nasleep van 't letsel
  - b. ter beoordeling van de moties
  - c. ter bepaling van de gedachte
  - d. ter bereiking van win-win-situaties.

En het internet biedt weer andere varianten, die grotendeels niet in de woordenboeken zijn opgenomen: *ter afsluiting van*, *ter beheersing van*, *ter bereiking van*, *ter bescherming van*, *ter bestrijding van*, *ter beteugeling van* enzovoort.

Een vraag die nu rijst is, waarom talen dat soort combinaties toelaten tot de functionele klasse van voorzetsels: dat is toch tegen de tendens dat functiewoorden bij voorkeur korte woorden zijn (zie bijvoorbeeld Muysken 2002: 18)?²¹ Ik kan een paar argumenten verzinnen, die mogelijk allemaal van enige invloed zijn:

- We vinden dit soort voorzetseluitdrukkingen vooral in formelere taal, en daar geldt beknoptheid niet altijd als een deugd: waarom kort als het ook lang kan?
- Aan formelere taal, schrijftaal worden wel hogere eisen gesteld als het gaat om precisie. Voorzetseluitdrukkingen stellen de taalgebruiker in staat meer nuances uit te drukken dan klassieke, korte voorzetsels toelaten. Met andere woorden, misschien hebben sommige voorzetseluitdrukkingen zich wel gespecialiseerd voor het uitdrukken van zeer subtiele betekeniswisselingen.
- Mode.
- Misschien worden sommige oude voorzetsels gevoeld als oud en versleten, te betekenisloos.

Dat laatste aspect lijkt met name een rol te spelen bij gevallen waarin een voorzetseluitdrukking in de plaats komt van een vast, gesubcategoriseerd, betekenisloos voorzetsel:

---

²¹ De traditionele tweedeling inhoudswoorden tegenover functiewoorden doet de werkelijkheid geen recht (zie bijvoorbeeld Van der Horst 1995) maar de ruimte ontbreekt me om daar genuanceerder over te zijn.

- (49) a. Frankrijk zit wat wijn betreft in de hoek waar de klappen vallen. [...] In Engeland heeft het zijn nummer-één-marktpositie al een aantal jaren geleden moeten inleveren *ten faveure van* Australië. (*Het Parool*, 23-08-2005)
- b. collecteren *ten bate van* onderzoek naar diabetes

Het laatste voorbeeld toont het nut van de specifieke voorzetseluitdrukking boven het algemene voorzetsel *voor*: dat laatste kan eventueel misverstaan worden als 'in plaats van' (*ik collecteer voor mijn broer voor het Rode Kruis, want hij moet zelf volleyballen*), 'namens' (*ik collecteer voor het Rode Kruis voor de slachtoffers van de aardbeving*), en misschien nog wel meer.

Interessant genoeg zien we bij vergelijkingszinnen dat het voegwoord *dan* of *als* ook weleens wordt vervangen door een voorzetseluitdrukking:

- (50) a. Wat henzelf betreft, heeft 42% de indruk dat ze zelf sneller geïrriteerd reageren, *vergeleken met* 10 jaar geleden. (nu.nl, 11/ 08/ 2005)
- b. In zes sectoren noteren we betere vooruitzichten *in vergelijking met* het vorige kwartaal (www.manpower.com)
- c. Consumentenbestedingen leven wat op. In juni meer geld uitgegeven *ten opzichte van* dezelfde maand een jaar eerder. (nu.nl, 19/ 08/ 2005)
- d. Daar komt nog bij dat de productie van de huidige biobrandstoffen ongeveer vijf keer zo duur is *vergeleken met* de productie van conventionele benzine en diesel. (NRC 17/ 09/ 2005)
- e. Hun terreinen liggen werkelijk schitterend en zijn niet zo duur *in vergelijking met* de gewone ANWB-campings. (www.leefwijzer.nl)

Als dit inderdaad een ontwikkeling is, dan loopt die in de pas met de zojuist geschetste van herinterpretatie van de voegwoorden van vergelijking *dan* en *als* als voorzetsels - een voorzetseluitdrukking vervangt immers gemakkelijker een voorzetsel dan een voegwoord.

Kortom: nieuwe voorzetsels

Ik heb in het voorafgaande een aantal bronnen van nieuwe voorzetsels besproken. De geschetste ontwikkelingen zijn min of meer volgens het boekje van de grammaticaliserings-theorie (zie bijvoorbeeld Hopper & Traugott (1993), Heine & Kuteva (2002)). Even afgezien van ontleende voorzetsels zie je dat inhoudswoorden van verschillende categorie zich

ontwikkelen tot, of er een gebruik bij krijgen als, functiewoord. En ook de traditionele bijkomende verschijnselen ontbreken doorgaans niet (Heine & Kuteva 2002: 2):²²

- “desemanticization” (ofte wel semantische verbleking) - verlies van betekenis
- “extension” - gebruik in nieuwe contexten
- “decategorialisering” -verlies van morfosyntactische eigenschappen
- “erosie” - fonetische slijtage

Vanuit grammaticalisatie-theoretisch oogpunt is de besproken ontwikkeling van voegwoord naar voorzetsel overigens wel opmerkelijk. Heine & Kuteva (2002: 4) schrijven namelijk dat “[p]repositions often develop into conjunctions”, terwijl ik het idee heb dat we hier een ontwikkeling de andere kant op zien. Dat is dan een probleem voor de theorie, immers “[g]rammaticalisation is a unidirectional process” (ibid.), al wordt meteen vermeld dat er ook wel uitzonderingen op dat unidirectionaliteitsprincipe bekend zijn.

Kortom: Hoe gesloten is de klasse der voorzetsels?

Ik ben toe aan het formuleren van een antwoord op mijn hoofdvraag: Hoe gesloten is de klasse der voorzetsels? Traditioneel wordt de klasse als gesloten beschouwd, en ook in de moderne literatuur vind je dat, met enige nuance, terug. De *Cambridge Grammar of the English language* (Huddleston & Pullum 2002: 603) spreekt bijvoorbeeld van “a relatively closed grammatically distinct class of words”, en de *Modern Grammar of Dutch* (Broekhuis 2002: 5) noemt het een “relatively small and more or less closed class”. Anderzijds meent Loonen (2003: 5.3.2) dat de klasse der voorzetsels “volstrekt poreus” is, en dat er dus geen complete opsomming van voorzetsels mogelijk is.

Als je maar lang genoeg teruggaat in de tijd kom je bij elk van onze drie talen bij een fase waarin ze nog niet of nauwelijks voorzetsels hadden, en waarin de relaties tussen nominale groepen en andere zinsdelen werden uitgedrukt met naamval. De drie talen zijn grondig van karakter veranderd, en er zijn vanuit verschillende bronnen voorzetsels bijgekomen. Dat proces is niet voltooid; als ik Van der Horst & Van der Horst (1999) en Loonen (2003) goed begrijp, heeft en gebruikt het Nederlands nu meer voorzetsels dan een paar eeuwen geleden. We hebben ook gezien dat er nog recentelijk nieuwe voorzetsels bijgekomen zijn, en dat er andere verdwenen zijn. Kortom, ik deel Loonens opinie dat de klasse poreus is.

---

²² Heine & Kuteva (2002: 3) noemen voorzetseluitdrukkingen als *by means of*, *in front of*, *with respect to* expliciet als voorbeelden van gevallen waar de nieuwe grammaticale betekenis al ontstaan is, maar de corresponderende morfologische, syntactische en/ of fonetische veranderingen nog niet zo goed waar te nemen zijn.

Als we bovendien bereid zijn voorzetseluitdrukkingen te beschouwen als echte voorzetsels, dan is het buiten kijf dat het voorzetsel, in elk geval in het Nederlands, een open categorie is. Ik heb hierboven aandacht besteed aan productieve voorzetseluitdrukkingen van de vorm **ter V-ing van**, maar we kunnen daarnaast denken aan **ter V-tie van** (bij werkwoorden uit het Romaanse deel van de woordenschat, bijvoorbeeld *ter reparatie van, ter isolatie van, ter concentratie van*), **op V-ing/ie van** (*op uitnodiging van, op suggestie van*), allemaal instanties van het door Čermák & Blatná (2005) als algemeen-Europees geobserveerde schema **vz abstr N vz**.

Afsluitende opmerkingen

Het antwoord op vraag of de categorie voorzetsel gesloten is, is voorspelbaar en dus niet zo geweldig interessant: er verdwijnen weleens voorzetsels, en er komen er weleens bij. Dat geldt voor alledrie de talen van deze workshop, en dus vermoedelijk voor alle talen met voorzetsels. Absoluut gesloten is de categorie dus niet, maar dat geldt waarschijnlijk voor alle woordsoorten (de interessante dan - over de hoofdtelwoorden zeg ik maar helemaal niets): Je hebt heel erg open klassen, de nomina zijn vermoedelijk het openst (bijvoorbeeld in de zin dat er per jaar de meeste bijkomen; kijk je evenwel naar groeipercentages, dan krijg je misschien wel een heel ander beeld), en je hebt heel erg gesloten klassen, en dan zijn de lidwoorden waarschijnlijk het geslotenst. Maar zelfs bij die laatste categorie, die van de lidwoorden, gebeurt nog wel eens wat: zo is die in het Nederlands en het Engels behoorlijk gekrompen bij het verdwijnen van de casus en het verarmen van het genus (Van Haeringen). Dientengevolge is het Duitse systeem van lidwoorden (drie geslachten, vier casus) een stuk rijker dan het Nederlandse (twee geslachten), dat weer rijker is dan het Engelse (één grammaticaal geslacht). Onze visie op de geslotenheid van de klasse der lidwoorden wordt overigens weer heel anders als we, net als we bij de voorzetsels gedaan hebben, ook complexe uitdrukkingen (zoals *een van de drie* en *hoogstens vijf van de zeven*) als lidwoorden beschouwen. Voor deze aanpak zijn zowel syntactische als semantische argumenten gegeven (Zwarts 1981). Als we die accepteren, dan is, in het licht van de oneindigheid van de natuurlijke getallen, ook de categorie lidwoord ineens een categorie met een oneindig aantal leden.

Dat het antwoord op de vraag of de klasse der voorzetsels open of gesloten is niet zo opzienbarend is, betekent nog niet dat de vraag oninteressant was. Door hem te stellen hebben we een beter zicht gekregen op manieren waarop leden van andere taalkundige categorieën (woorden en woordgroepen) zich kunnen ontwikkelen tot voorzetselachtige lexicale elementen. We hebben verschillen geconstateerd tussen het gedrag van voorzetsels in het Nederlands, het Duits en het Engels; regelmatig konden we waarnemen dat het Nederlands zich ergens tussen het Engels en het Duits ophoudt. We hebben een gedeelte van de gevonden verschillen teruggevoerd op de verschillen in de casussystemen van de drie

talen: in het Engels is dat het meest afgesloten, in het Duits het minst. Vanuit theoretisch oogpunt lijkt met name de herinterpretatie van Nederlandse voegwoorden als voorzetsels relevant: dat zou kunnen wijzen op een verandering in de taakverdeling tussen voorzetsel en voegwoord, waarbij het voorzetsel het exclusieve uitdrukingsmiddel zou kunnen worden voor een bepaald type relaties.

Bibliografie

- Baker, Mark C. (2003). *Lexical Categories: verbs, nouns, and adjectives*. Cambridge [etc.]: Cambridge University Press.
- Blake, Barry J. (1994). *Case*. Cambridge [etc.]: Cambridge University Press.
- Van Bree, Cor (2004). *Zuid-Hollands: Hollands tussen IJ en Haringvliet*. Den Haag: Sdu Uitgevers (Taal in stad en land 20).
- Broekhuis, Hans (2002). 'Adpositions and adpositional phrases.' *Modern Grammar of Dutch occasional papers 3*, Tilburg.
- Čermák, Frantisek & Renata Blatná (2005). 'Grammar idioms'. *Lezing Phraseology 2005: The many faces of Phraseology*. Université Catholique de Louvain, 13-15/ 10/ 2005.
- Chomsky, Noam (1981). *Lectures on government and binding*. Dordrecht: Foris.
- Duinhoven, A.M. (2001). *Analyse en synthese in het Nederlands*. [Assen]: Koninklijke van Gorcum.
- Eisenberg, Peter [e.a.] (eds.) (1998). *Duden Grammatik der deutschen Gegenwartssprache*. Band 4, *Die Grammatik*. 6., neu bearbeitete Auflage. Mannheim: Dudenverlag.
- Ernestus, Mirjam (2000). *Voice assimilation and segment reduction in casual Dutch: a corpus-based study of the phonology-phonetics interface*. Diss. Vrije Universiteit, Amsterdam.
- Geerts, Guido, & Ton den Boon (eds.) (1999). *Van Dale Groot woordenboek der Nederlandse taal*. 13e, herz. uitg. Utrecht [etc.]: Van Dale Lexicografie.
- George, Leland M. (1980). *Analogical Generalizations of Natural Language Syntax*. Diss. MIT.
- Van Haeringen, C.B. (1956). *Nederlands tussen Duits en Engels*. Den Haag: Servire.
- Haeseryn, Walter [e.a.] (eds.) (1997). *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. 2e, geheel herziene druk. Groningen [etc.]: Martinus Nijhoff [etc.].
- Heestermans, Hans & Jan Stroop (2002). *West-Brabants*. Den Haag: Sdu Uitgevers (Taal in stad en land 12).
- Heine, Bernd & Tania Kuteva (2002). *World lexicon of grammaticalization*. Cambridge [etc.]: Cambridge University Press.
- Hoeksema, Jack (1998). 'Een ondoode categorie: de genitief.' *TABU* 28, 162-167.
- Hopper, Paul J. & Elizabeth Closs Traugott (1993). *Grammaticalization*. Cambridge [etc.]: Cambridge University Press.
- Van der Horst, Joop (1995). *Analytische taalkunde*. Groningen: Nijhoff.

- Van der Horst, Joop (2002). 'Het nieuwe krijgen. Hoe er een hulpwerkwoord bij komt'. *Onze Taal* 71, 6.
- Van der Horst, Joop (2003). 'Een poging tot; verkenning van de Prepositio Peterburgensis.' Jan Stroop (ed.) *Waar gaat het Nederlands naartoe? Panorama van een taal*. Amsterdam: Bert Bakker, 270-276.
- Van der Horst, Joop (2004). 'Met (het) oog op morgen; de verdwijning van lidwoorden uit vaste verbindingen'. *Onze Taal* 73, 96-98.
- Van der Horst, Joop & Van der Horst, Kees (1999). *Geschiedenis van het Nederlands in de twintigste eeuw*. Den Haag [etc.]: Sdu [etc.].
- Van Hout, Roeland (2003). 'Hun zijn jongens. Ontstaan en verspreiding van het onderwerp *hun*.' Jan Stroop (ed.) *Waar gaat het Nederlands naartoe? Panorama van een taal*. Amsterdam: Bert Bakker, 277-286.
- Huddleston, Rodney, & Geoffrey K. Pullum (2002). *The Cambridge grammar of the English language*. Cambridge [etc.]: Cambridge University Press.
- Janda, Laura (1993). *A Geography of Case Semantics: The Czech Dative and the Russian Instrumental*. Berlijn: Mouton de Gruyter.
- König, Ekkehard, & Bernd Kortmann (1991). 'On the reanalysis of verbs as prepositions.' In Gisa Rauh (ed.) *Approaches to prepositions*. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 109-125.
- Lakoff, George (1965). *Irregularity in Syntax*. Diss. Indiana University. New York: Holt, Rinehart, and Winston, 1970.
- Loonen, Nard (2003). *Stante pede gaande van dichtbij langs AF bestemming @*. Diss. Universiteit Utrecht.
- Muysken, Pieter (2002). *Waar is de taalwetenschap?* Oratie Katholieke Universiteit Nijmegen.
- Van Oostendorp, Marc & Ton van der Wouden (1998). 'Corpus Internet'. *Nederlandse Taalkunde* 3, 347-361.
- Renkema, Jan (2002). *Schrijfwijzer*. 4e ed. (rood), tweede opl. 's-Gravenhage: SDU uitgeverij.
- Van Riemsdijk, Henk (1978). *A Case Study in Syntactic Markedness: The binding nature of prepositional phrases*. Diss Universiteit van Amsterdam.
- Roorda, Taco (1858). *Verhandeling over het onderscheid en de behoorlijke overeenstemming tusschen spreektaal en schrijftaal, inzonderheid in onze moedertaal*. Leeuwarden: Suringar.
- Ross, John R. (1972). 'The category squish: Endstation Hauptwort.' *Papers from the Eighth Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society*, 316-328.
- Van der Sijs, Nicoline (2004). *Taal als mensenwerk: het ontstaan van het ABN*. Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Taylor, John R. (1989). *Linguistic Categorization: Prototypes in linguistic theory*. Oxford: The Clarendon Press.

- Van Eynde, Frank (2001). 'On the notion 'minor preposition''. Dan Flickinger and Andreas Kathol (eds.) *Proceedings of the 7th International Conference on Head-Driven Phrase Structure Grammar*. <http://cslipublications.stanford.edu/HPSG/1/hpsg00.html>
- Vermaas, Hanny (2002). *Veranderingen in de Nederlandse aanspreekvormen: van de dertiende t/m de twintigste eeuw*. Diss. Leiden.
- Villada Moirón, Begoña (2005). *Data-driven Identification of Fixed Expressions and their Modifiability*. Diss. Groningen.
- Wittgenstein, Ludwig (1953). *Philosophical investigations/ Philosophische Untersuchungen*. transl. by G.E.M. Anscombe. Oxford: Basil Blackwell.
- Van der Wouden, Ton (1996). 'Hoeven'. *Tabu* 26, 164-182.
- Zwarts, Frans (1981). 'Negatief polaire uitdrukkingen 1'. *Glot* 4, 35-132.